

System Ewaluacji Oświaty

Model i zalecany przebieg ewaluacji zewnętrznej placówki doskonalenia nauczycieli

Naszym głównym celem jest dobro uczących się

Punktem wyjścia koncepcji prowadzonego nadzoru pedagogicznego jest założenie, że państwo formułuje jasne, ogólnie znane i akceptowane wymagania wobec szkół i placówek. Ustalone na ogólnym poziomie wymagania pozwalają szkole i placówce na wytyczenie kierunków działania oraz prowadzenie swojej działalności zgodnie z lokalnymi potrzebami i możliwościami. Wymagania te określają pożądany stan w systemie oświaty i pokazują ważne kierunki rozwoju. System ewaluacji oświaty umożliwia określanie poziomu ich spełniania.

Podstawowe założenia

1. Ważne jest, aby pamiętać, że wymagania państwa wobec szkół i placówek nie obejmują wszystkich możliwych zagadnień związanych z ustawowymi i innymi obowiązkami szkół wobec uczniów i rodziców. Analizując wymagania państwa wobec szkoły, nie należy więc poszukiwać „całościowego” obrazu szkoły, ale raczej widzieć kluczowe aspekty jej działalności.
2. Wymagania dotyczą czterech obszarów działania szkół i placówek (obszar: efekty – obejmujący wszystko, co zostaje uznane za wartościowy i pożądany rezultat pracy szkoły, obszar: procesy – obejmujący procesy prowadzące do pojawienia się pożądanych efektów, obszar: środowisko – obejmujący istotne aspekty współpracy z lokalnym, regionalnym i globalnym środowiskiem szkoły, oraz obszar: zarządzanie – obejmujący działania zarządcze wpływające na trzy wcześniejsze obszary).
3. Szkoły i placówki powinny działać w celu spełnienia wymagań, ale zgodnie ze swoimi możliwościami i uwarunkowaniami. Pracownicy tych instytucji powinni dobierać metody i sposoby działania tak, aby umożliwiały one osiągnięcie stanu opisywanego przez wymagania uwzględniając jednocześnie specyfikę szkoły lub placówki.
4. Proces zewnętrznej ewaluacji służy opisaniu działań szkoły lub placówki w zakresie realizacji wymagań i określeniu, w jakim stopniu dana szkoła lub placówka spełnia te wymagania. Jest on prowadzony przez zespoły wizytatorów do spraw ewaluacji zgodnie z harmonogramem ustalonym z dyrektorem.
5. Ewaluacja może mieć charakter całościowy – badając wszystkie wymagania lub częściowy (problemowy) – badając wymagania związane z określonym zagadnieniem.
6. Dyrektor szkoły i nauczyciele biorą udział w procesie ewaluacji zewnętrznej. Partycypacja pracowników szkoły lub placówki w procesie ewaluacji jest zapewniona na różne sposoby. Przede wszystkim wizytatorzy ds. ewaluacji mają obowiązek brania pod uwagę ewaluacji wewnętrznej podczas prowadzenia ewaluacji zewnętrznej. Oznacza to konieczność odniesienia własnych wniosków do wyników wewnętrznej ewaluacji szkoły lub placówki. Dyrektor i nauczyciele powinni znać zarówno procedury badania, jak i wykorzystywane w nim narzędzia. Na zakończenie ewaluacji odbywa się spotkanie wizytatorów z zespołem pracowników szkoły lub placówki, w celu przedstawienia, omówienia oraz analizy wyników ewaluacji.
7. Po zakończeniu procesu ewaluacji dyrektor i nauczyciele mają możliwość wypowiedzenia się na temat przebiegu badania w anonimowej ankiecie (przeprowadzonej on-line).

Cele i zasady ewaluacji zewnętrznej

Podstawowymi celami ewaluacji szkół i placówek są:

a/ **rozwój szkół i placówek**, czyli umożliwienie zespołom szkolnym i placówkom (dyrektorom wraz z nauczycielami) efektywnej pracy nad poprawianiem jakości szkoły i placówki przez ocenę tej jakości. Wiarygodne

i porównywalne dane oraz ich wspólna analiza powinny ułatwiać podejmowanie decyzji dotyczących działań szkół i placówek,

b/ **rozwój systemu oświatowego**, czyli pokazywanie kierunków rozwoju oraz umożliwianie monitorowania tego rozwoju przez dostarczenie narzędzi i informacji o poziomie spełniania przez szkoły i placówki wymagań państwa.

c/ **rozwój sposobów zarządzania systemem oświatowym**, dzięki budowaniu bazy danych, umożliwiającej prowadzenie badań porównawczych i analiz, koniecznych przy prowadzeniu polityki oświatowej (na poziomie centralnym i lokalnym), umożliwiających podejmowanie decyzji i tworzenie strategii rozwojowych. System pozwala również na popularyzowanie dobrych praktyk.

Dla sprawności funkcjonowania systemu, oprócz przedstawionych powyżej celów, niezmiernie istotne są też wartości decydujące o charakterze i klimacie sprawowanego nadzoru:

a/ **proces ewaluacji jest w pełni demokratyczny**, co przejawia się w prawie do uczestniczenia w nim wszystkich osób zainteresowanych na każdym jego etapie. Wizytatorzy ds. ewaluacji są zobowiązani do uzgadniania wszelkich działań z dyrekcją, pracownikami, rodzicami i uczniami¹. Pracownicy szkoły lub placówki mają prawo do wyrażania opinii na tematy związane z ewaluacją ich pracy (analizowane przez wizytatorów). Odpowiednie elementy procedury ewaluacji zapewniają takie możliwości. Tylko autentyczne uczestnictwo i zaangażowanie wszystkich zainteresowanych umożliwia przeprowadzenie przydatnej ewaluacji,

b/ **proces ewaluacji jest transparentny**, co przejawia się w jawności procedur, kryteriów ewaluacji, narzędzi oraz wyników i wniosków z ewaluacji,

c/ **proces ewaluacji jest elastyczny**, co oznacza, że bierze się pod uwagę różnorodność szkół i placówek, co umożliwia reagowanie na zmiany kontekstu funkcjonowania. W system jest wpisany nieustanny dialog między wszystkimi uczestnikami procesu, dotyczący zarówno metod ewaluacji, jak i sposobu jej przeprowadzenia. Wnioski wynikające z refleksji uczestników procesu służą modyfikowaniu modelu nadzoru (także samych wymagań oraz metod i narzędzi),

d/ wszyscy wizytatorzy do spraw ewaluacji muszą wykazywać **pełne zaangażowanie**. Działania podejmowane dla ewaluacji placówki są działaniami zespołowymi mającymi na celu podniesienie jakości i zapewnienie wszystkim uczącym się jak najlepszego wsparcia w procesie uczenia się. Proces ewaluacji powinien w jak najmniejszym stopniu zachęcać do tworzenia nieprawdziwych sytuacji (na przykład tworzenia niepotrzebnych dokumentów) oraz zaburzać rytm pracy szkoły (na przykład przez długie przygotowania).

Dla sprawnego funkcjonowania systemu konieczne jest wzmocnienie roli społeczności profesjonalistów, nauczycieli i dyrektorów oraz innych fachowców współpracujących ze szkołami. Zaproponowanie wymagań oraz procedur sprawdzania poziomu ich spełniania jest próbą zwiększenia profesjonalnej autonomii dyrektorów i nauczycieli, a nie biurokratycznym ograniczeniem ich możliwości działania.

¹ O ile jest to możliwe.

Przebieg ewaluacji zewnętrznej

Proces ewaluacji zewnętrznej przebiega w trzech etapach:

1. **Przygotowanie** - polega na zaproszeniu dyrektora placówki do zapoznania się z narzędziami badawczymi i wpisania na platformę SEO wyników ewaluacji wewnętrznej (o ile placówka je posiada), poznawaniu przez wizytatorów do spraw ewaluacji specyfiki placówki, wyników ewaluacji wewnętrznej i planowaniu dalszych działań badawczych.
2. **Badanie w placówce** - polega na zbieraniu przez wizytatorów danych przy użyciu następujących metod: badań ankietowych, wywiadów, obserwacji, analizie danych zastanych.
3. **Podsumowanie** - polega na opracowaniu zebranych danych, czyli ich analizie, przygotowaniu prezentacji, skonstruowaniu wniosków oraz na skonsultowaniu ich z dyrektorem i pracownikami merytorycznymi.

W badaniach uczestniczy zespół wizytatorów do spraw ewaluacji. Badania w placówce doskonalenia nauczycieli obejmują przeprowadzenie:

- ❖ Wywiadów grupowych z:
 - klientami (nauczycielami korzystającymi z usług placówki)
 - nauczycielami, doradcami, konsultantami, ekspertami, specjalistami merytorycznymi pracującymi w placówce doskonalenia nauczycieli i/lub współpracującymi z placówką
 - partnerami placówki oraz przedstawicielami organu prowadzącego.
- ❖ Ankiety z:
 - klientami (nauczycielami korzystającymi z usług placówki)
 - wszystkimi nauczycielami, doradcami, konsultantami, ekspertami, specjalistami merytorycznymi pracującymi w placówce doskonalenia nauczycieli i/lub współpracującymi z placówką
 - dyrektorem placówki.
- ❖ Obserwacji:
 - zajęć – oprócz zajęć prowadzonych w placówce, mogą to być również zajęcia poza nią.
W placówce doskonalenia nauczycieli powinny być przeprowadzone przynajmniej cztery obserwacje. Obserwowane zajęcia powinny być - w miarę możliwości - różnorodne (dotyczące różnej tematyki, prowadzone przez różne osoby, w różnych formach np. szkolenia, warsztaty, kursy kwalifikacyjne itp., w placówce i poza nią).
 - placówki **przed i po zajęciach**.
- ❖ Wywiadu z dyrektorem (w którym mogą uczestniczyć jego zastępcy)
- ❖ Analizy danych zastanych (analiza dotyczy tylko danych adekwatnych do zakresu ewaluacji zewnętrznej).

Etap I - Przygotowanie

Na etapie przygotowawczym ustala się harmonogram badania w porozumieniu z dyrektorem, w miarę możliwości dostosowując go do planu zajęć odbywających się w placówce. Wizytator do spraw ewaluacji informuje dyrektora o sposobie prowadzenia badania, zaprasza do korzystania z platformy internetowej (zaproszenie wiąże się z udostępnieniem dyrektorowi narzędzi, które zostaną wykorzystane podczas ewaluacji), ustala zasady wyboru reprezentantów: nauczycieli, doradców i konsultantów, ekspertów, specjalistów merytorycznych pracujących w placówce oraz współpracujących z nią; klientów placówki (nauczycieli korzystających z jej usług). Ustalane są też inne ważne szczegóły prowadzonego badania. O prowadzeniu badania informuje się zarówno zaangażowane w badanie grupy osób (przesyłając im zaproszenia), jak i szerzej, całe środowisko placówki.

Na tym etapie dyrektor:

- informuje pracowników, klientów i partnerów placówki o celach i przebiegu ewaluacji oraz o możliwości udziału w badaniu ankietowym i wywiadzie,
- decyduje kierując się znajomością wymagań, jakiego rodzaju dokumentacja najlepiej pokaże charakter i jakość pracy placówki. Należy pamiętać, że placówka przesyła posiadane dokumenty, a nie tworzy ich na potrzeby badania,
- przesyła wizytatorom materiały niezbędne do poznania koncepcji pracy placówki oraz wnioski z ewaluacji wewnętrznej,
- wypełnia ankietę dla dyrektora, która udostępniana jest on-line.

Zespół wizytatorów do spraw ewaluacji analizując dokumenty opracowuje plan badania, dostosowuje narzędzia badawcze, zapoznaje się w wynikami ankiety dla dyrektora, ewentualnie precyzuje pytania do dyrektora lub arkusze obserwacji. Może również analizować inne dostępne dokumenty placówki (na przykład stronę www, materiały informacyjne itp.). Analiza materiałów powinna służyć zebraniu wstępnych informacji o placówce oraz dostosowaniu pytań, jej celem jest pogłębienie wiedzy na temat placówki. Ważne, aby pamiętać, iż dokumenty pełnią rolę wspierającą - zbiera się je i analizuje w celu poszukiwania przydatnych informacji (np. pomocnych przy omawianiu zagadnień poruszonych podczas wywiadu z dyrektorem), a nie sprawdzaniu czy placówka posiada konkretne dokumenty.

Etap pierwszy powinien zająć zespołowi nie więcej niż 24 godziny pracy, które mogą być rozłożone na więcej niż trzy dni.

Etap II - Badanie w placówce

Etap drugi to badanie na terenie placówki, które trwa trzy do pięciu dni (od 24 do 40 godzin dla całego zespołu). Proponuje się, aby nie były to dni następujące po sobie.

Badanie powinno być przeprowadzone według następujących zasad:

- Działania badawcze mogą być realizowane dopiero po spotkaniu informacyjnym z nauczycielami, doradcami i konsultantami, ekspertami, specjalistami merytorycznymi, pracownikami niepedagogicznymi (m.in. administracja, obsługa), podczas którego wizytatorzy przedstawiają cele i przebieg ewaluacji. W miarę możliwości należy zaprosić na spotkanie również klientów placówki. Przed spotkaniem informacyjnym, można rozpocząć wywiad z dyrektorem, analizę danych zastanych.
- W przypadku prowadzenia ewaluacji całościowej wywiad z dyrektorem powinien być podzielony na trzy części dotyczące: 1) procesów, 2) środowiska, w którym działa placówka i efektów jej pracy, 3) zarządzania. Podczas wywiadu dyrektor może „ilustrować” odpowiedzi za pomocą materiałów istniejących w placówce.
- Badanie ankietowe realizowane jest w pracowniach komputerowych dysponujących łączem internetowym. W razie braku możliwości technicznych przeprowadza się ankietę papierową.
- Wywiady grupowe należy przeprowadzać po zapoznaniu się wizytatorów z wynikami badań ankietowych prowadzonych w danych grupach. Wywiady powinny również służyć interpretacji i wyjaśnieniu wyników ankiet.
- Każdego dnia badania powinno odbyć się spotkanie podsumowujące zespołu badawczego, poświęcone uporządkowywaniu zebranych danych i spostrzeżeń, wprowadzaniu ewentualnych modyfikacji w procedurze ewaluacji.

Dobór respondentów do wywiadów grupowych

- Wywiad z pracownikami merytorycznymi placówki (nauczyciele-konsultanci, nauczyciele-doradcy metodyczni, specjaliści niebędący nauczycielami; w zakładach niepublicznych osoby prowadzące formy doskonalenia). Wywiadem powinni zostać objęci wszyscy pracownicy merytoryczni (jeśli jest taka możliwość), w przypadku większej grupy zaprasza się pracowników zróżnicowanych pod względem stażu pracy, prowadzonych zajęć.

- Wywiad z przedstawicielami partnerów zewnętrznych (np. przedstawiciele PPP, pracownik wydziału edukacji, organizacji pozarządowych, itp.) Skład grupy może zostać zasugerowany przez dyrektora, ostateczną decyzję podejmuje jednak wizytator. Podstawowe kryterium doboru uczestników to różnorodność (typ instytucji, formy współpracy), pod uwagę należy wziąć także doświadczenia współpracy z tą placówką. Gości na spotkanie zaprasza dyrektor.

Wizytator jest odpowiedzialny za weryfikację doboru uczestników wywiadu.

Optymalna grupa dla wywiadu grupowego to 6-12 osób.

Etap III – Podsumowanie

Etap podsumowujący obejmuje opracowanie, analizę i interpretację wyników, przygotowanie raportu oraz konsultacje z dyrektorem i prezentację wyników ewaluacji przed pracownikami placówki doskonalenia. Podczas pracy nad raportem wizytatorzy powinni uwzględnić wnioski z ewaluacji wewnętrznej, dane z innych placówek oraz kontekst badanej placówki.

Wstępna wersja raportu jest przedstawiona dyrektorowi i pracownikom merytorycznym w celu przedyskutowania danych zebranych podczas ewaluacji i na prośbę ich przedstawia się propozycję poziomu spełniania wymagań. Wizytatorzy ostateczną wersję raportu przygotowują dopiero po wysłuchaniu opinii dyrektora i pracowników merytorycznych. Podsumowanie ewaluacji to również praca pracowników placówki doskonalenia, gdyż podsumowanie służy refleksji nad wynikami badania, które powinny prowadzić do podjęcia działań.

Po spotkaniu dyrektor i pracownicy są proszeni również o udzielenie informacji zwrotnej na temat procesu ewaluacji zewnętrznej (w formie odpowiedzi na pytania anonimowej ankiety on-line). To bardzo ważny element doskonalenia systemu ewaluacji oświaty i niepowtarzalna szansa dla nauczycieli i dyrektorów wyrażenia opinii o pracy ewaluatorów i procesie ewaluacji.

Etap trzeci, podsumowujący, trwa nie więcej niż czternaście dni. Analiza i planowanie działań w placówce na podstawie raportu mogą trwać nawet kilka tygodni.

W jaki sposób podejmowane będą decyzje?

Wizytatorzy ds. ewaluacji dysponują danymi zebranymi w procesie ewaluacji zewnętrznej i wnioskami z ewaluacji wewnętrznej, kontekstowymi informacjami na temat placówki oraz wynikami ewaluacji innych, podobnych placówek. Dzięki temu będą mogli opisać placówkę pod kątem realizacji przez nią wymagań państwa oraz podejmować decyzje na temat poziomu ich spełniania. Zakłada się, że dane są wiarygodne, odpowiednie (dotyczą tego, czego powinny), pochodzą z różnych źródeł oraz są wolne od uprzedzeń.

Wstępna wersja raportu jest konsultowana z pracownikami merytorycznymi (konsultacja polegać będzie na prezentacji i dyskusji na temat wyników ewaluacji ułatwiającej ostateczne ustalenie poziomu wymagań).

Rezultaty ewaluacji

Po każdej ewaluacji placówka doskonalenia nauczycieli otrzyma informację zwrotną w postaci raportu, który składa się z następujących części:

- informacji o przebiegu ewaluacji zewnętrznej w placówce doskonalenia nauczycieli,
- opisu metodologii badania,
- podstawowych danych o placówce,
- krótkiej syntezy, odnoszącej się do wyników i wniosków z przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej; tzw. „obrazu placówki doskonalenia nauczycieli”,
- wyników przeprowadzonej ewaluacji w odniesieniu do wymagań państwa (zawartych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7. 10. 2009 r.) w postaci opisów do wymagań,

- wniosków z przeprowadzonego badania,
- tabeli zawierającej informacje dotyczące stopnia spełnienia poszczególnych wymagań.

Raport będzie stanowić podstawę analiz pracy placówki i budowania planów działań, otrzymają go również kurator i władze samorządowe. Raport zostanie udostępniony w Internecie na stronie www.npseo.pl. w zakładce „Sprawdź raport z ewaluacji”.

Założeniem systemu jest, że dane zbierane podczas ewaluacji zewnętrznej oraz gromadzone i udostępniane na platformie internetowej Systemu Ewaluacji Oświaty służą prowadzeniu polityki oświatowej.

Podsumowanie

Koncepcja ewaluacji zewnętrznej, prowadzonej w ramach nadzoru pedagogicznego zakłada ciągłą współpracę między wizytatorem a placówką doskonalenia nauczycieli, sprawny przekaz informacji, wykorzystanie potencjału placówki (na przykład przez angażowanie pracowników w proces zbierania informacji) i równość wszystkich zaangażowanych stron.

Niezbędne są pozytywne postawy wobec procesu i osób biorących w nim udział, wzajemny szacunek i obiektywność. Bardzo ważna jest dyskrecja w przypadku informacji wrażliwych.

Uzyskiwanie informacji zwrotnej na temat wymagań, narzędzi badawczych i jego rezultatów od wszystkich osób biorących udział w tym procesie jest kluczowe przy doskonaleniu systemu..

Pamiętajmy, że naszym głównym celem jest dobro uczących się.